

Слободянюк А. О., здобувачка вищої освіти;
Родигін К. М., канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та соціальних комунікацій
ДонНУ імені Василя Стуса

СПАДКОЄМНІСТЬ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ НАРАТИВІВ СРСР У СУЧАСНІЙ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

У роботі досліджено використання рф успадкованих від СРСР пропагандистських методів в інформаційній війні проти України. Проаналізовано адаптацію ключових наративів до сучасних реалій для виправдання агресії та викривлення фактів. Порівняльний аналіз медіаматеріалів різних періодів демонструє схожість у впливі на суспільну свідомість.

Ключові слова: пропаганда, інформаційна війна, наративи, СРСР, повномасштабне вторгнення.

Повномасштабне вторгнення рф в Україну характеризується комплексністю та охоплює не лише збройний складник (фізичні дії – обстріли, захоплення територій тощо), а й інформаційну війну, що спирається на спадкоємні пропагандистські наративи. Радянські методи впливу, адаптовані до нових реалій, активно використовуються у медіапросторі рф з метою виправдання агресії, викривлення фактів. Мета дослідження – проаналізувати спадкоємність пропагандистських наративів радянської доби в сучасній інформаційній війні рф; з'ясувати особливості їх застосування в умовах повномасштабного вторгнення. Здійснено порівняльний аналіз радянських та сучасних російських медіа у контексті поширення ключових наративів.

Наратив росії «Звільнення від фашизму»

Війну проти України росія намагається подати як необхідність звільнення від фашизму. За аналогією із тезою про звільнення Червоною армією Європи під час Другої світової війни, росія поширює думку про загрозу фашизму сьогодні. Рис. 1 містить зображення двох плакатів: ліворуч – періоду Другої світової війни (1945), праворуч – періоду повномасштабного вторгнення рф в Україну (2022) [1; 2].

На плакаті рф повторюється теза про звільнення Європи від фашизму: «Російський солдат знову звільняє Європу від фашизму!» («Русский солдат снова освобождает Европу от фашизма!»). Для підсилення впливу та виникнення асоціацій в аудиторії плакат доповнений візуальними та числовими елементами. Зображення символу комунізму та радянської армії – червоної п'ятикутної зірки – співвідноситься із сучасною емблемою армії рф – триколірною п'ятикутною зіркою. Період 1945–2022 рр. зазначений задля зіставлення мети війни у Другій

світовій та нападом рф на Україну у 2022 р. Також наявне зображення емблеми збройних сил рф на основі двоголового орла, і символу «Z» («За перемогу» – «За победу»).

Рис. 1. Плакати періоду Другої світової війни та повномасштабного вторгнення рф [1; 2]

Наратив росії «Братній, єдиний народ, Україна – частина росії»

Наратив полягає у запереченні існування окремої української ідентичності, мови, культури та права на самовизначення. Перекручення росією історії про спільне походження з Руссю має на меті виправдати агресію. Також поширеним є вживання назви держави України із прийменником «на» замість «в». Так росія намагається поширити думку, що Україна є лише її частиною, а не окремою незалежною країною. Подібні наративи наявні як у радянських медіа, так і в інформаційному просторі сучасної рф. Зокрема в матеріалі газети «Вечірній Київ» (15 травня 1979 р.) під заголовком «Немає дружби більш щирої й міцної. На Україні почалися Дні літератури Російської Федерації» наведені такі тези (тут і далі курсиви наші): «Про історичне значення возз'єднання України з Росією, дружби двох братніх народів, вплив російської літератури на розвиток літератури української говорив у своїй доповіді перший секретар правління Спілки письменників України, лауреат Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка П. А. Загребельний. Святкуючи 325-річчя возз'єднання України з Росією, відзначив він, ми з глибокою повагою і великою вдячністю згадуємо Переяславську раду як державний акт, який закріпив це возз'єднання, а думаємо про весь багатовіковий шлях наших народів, таких близьких, говорячи словами В. І. Леніна, і мовою, і місцем

проживання, і характером, і історією. Українському народові випало величезне щастя мати серед своїх єдинокровних братів такого могутнього і мудрого брата, як народ російський, народ великої душі, невтомної волелюбності, високої талановитості» [3].

На сайті Кремля 12 липня 2021 р. було опубліковано статтю В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» («Об историческом единстве русских и украинцев»). Провідними твердженнями були: «українці, білоруси і росіяни – це один народ», «існування України можливе лише в єдності із росією» [4]. Під час зустрічі з новим складом Громадської палати рф, що відбулася 3 листопада 2023 р., Путін зазначив, що України до радянських часів не існувало. За його словами, росія захищає свою історію, цінності, культуру та мову [5].

У заголовках і текстах російських медіа трапляються сполучення назви України з прийменником «на». Наприклад, «Коли і на яких умовах закінчиться СВО на Україні» («Когда и на каких условиях закончится СВО на Украине») [6].

Наратив росії «миролюбство, покриття злочинів; не напад, а захист»

Одним зі способів СРСР та росії вплинути на масову аудиторію є створення та популяризація кіно, що містить пропаганду.

Соловецький табір особливого призначення був одним із найжорстокіших радянських таборів. Він став місцем примусових робіт і загибелі тисячі в'язнів, зокрема українців. Перші ув'язнені з'явилися на Соловках 6 червня 1923 р. [7]. У 1928 р. вийшов радянський фільм А. Черкасова «Соловки». У фільмі аудиторії намагалися подати місце позбавлення волі у вигляді виховного й виробничого осередку: нібито в'язні табору мають усі умови для життя, достойну працю, змогу навчатися, культурно проводити час тощо [8].

У матеріалі газети «Вісті ВУЦВК» (1 лютого 1930 р.) для читачів тлумачиться «цінність фільму» «Соловки»: «Насамперед, він знищує до кореня всі легенди про погані умови життя злочинців на Соловках. Фільм дає вичерпне уявлення про всі сторони побуту й роботи «соловейків» – і Соловки стають перед глядачем уже не тюрмою, а велетенським виховничо-виробничим комбінатом, що в ньому через працю велика кількість злочинців перевиховується й стає повноправними громадянами радянського Союзу. І, коли порівняти умови перебування в місцях позбавлення волі в нас і за межами Радсоюзу (для цього досить подивитися фільм «Привид, що не повертається» – він іде паралельно в кіні ім. К. Лібкнехта) – стає зрозумілою вся правильність системи перевиховання злочинців, що запроваджена в СРСР» [9].

Прем'єра першого повнометражного фільму про російське вторгнення відбулася в РФ 17 серпня 2023 р. У фільмі «Свідок» росія намагається показати світові «жорстоких нацистів – українців». Натомість росіяни – «чесні, добрі захисники та визволителі» [10]. Ще один пропагандистський фільм – «Росіяни на війні» – спрямований на спотворення реальних фактів, замовчування агресії, злочинів.

Також в описі фільму зазначено, що він містить розповіді російських військових, які повинні «допомогти зрозуміти війну» [11].

Отже, порівняльний аналіз радянських та сучасних російських медіа свідчить про ідеологічну спадкоємність, що проявляється у відтворенні ключових пропагандистських наративів. Зокрема, це «боротьба з фашизмом», «єдність братніх народів», «миролюбство» тощо. Пропагандистські матеріали різних історичних періодів демонструють схожі структурні й емоційні моделі впливу на масову свідомість. Наративи адаптуються до конкретних суспільно-політичних умов задля досягнення комунікативної мети. Використання впізнаваних символів, мовних кліше, методу аналогії спрямоване на формування викривленої реальності. Розпізнавання та спростування пропагандистських наративів рф є необхідними заходами для інформаційної безпеки України.

Список літератури

1. Тоїдзе І. Освободим Европу от цепей фашистского рабства! 1945. *Hoover.org*. Січень 2023. URL: https://www.hoover.org/sites/default/files/2023-01/poster_rusu_02141.jpg (дата звернення: 09.04.2025).

2. Русский солдат снова освобождает Европу от фашизма! 2022. URL: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTYUuuXePaSe7Kt3I7qEOLVYLuNErHV3H9eng&s> (дата звернення: 09.04.2025).

3. РАТАУ. Немає дружби більш щирої й міцної. На Україні почалися Дні літератури Російської Федерації. *Вечірній Київ*. 1979. 15 трав. С. 1. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vechirnij_Kyiv/1979_N109_10627.pdf (дата звернення: 09.04.2025).

4. Путін опублікував українською статтю «про єдність росіян і українців». *Українська правда*. 12.07.2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/07/12/7300282/> (дата звернення: 09.04.2025).

5. Путин заявил, что Россия защищает свои ценности в Донбассе и Новороссии. *ТАСС*. 03.11.2023. URL: <https://tass.ru/politika/19195679> (дата звернення: 10.04.2025).

6. Гришин А. Когда и на каких условиях закончится СВО на Украине. *Комсомольская правда*. 24.09.2023. URL: <https://www.kp.ru/daily/27559.5/4827780/> (дата звернення: 10.04.2025).

7. Пеленська О. 100 років тому на Соловки привезли перших ув'язнених: трагедія, відлуння якої не стихає. *Радіо Свобода*. 06.06.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rokiv-solovky-tyurma-rozstrily-sandarmokh/32447160.html> (дата звернення: 10.04.2025).

8. Соловки (1928). *Класика жанра / YouTube*. 21.03.2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IynJuF5Mpk0> (дата звернення: 10.04.2025).

9. Культурфільм «Соловки». *Вісті ВУЦВК*. 1930. 1 лют. URL: <https://oldnewspapers.com.ua/node/162> (дата звернення: 10.04.2025).

10. Сливенко О. Як працює російська пропаганда в кіно. *Главком*. URL: <https://glavcom.ua/digest/jak-pratsjuje-rosijska-propahanda-v-kino-967553.html> (дата звернення: 10.04.2025).

11. Буняк В. Український інститут закликав скасувати показ фільму «Росіяни на війні» на Будапештському фестивалі документального кіно. *Детектор медіа*. 21.01.2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/237315/2025-01-21-ukrainskyu-instytut-zaklykav-skasuvaty-pokaz-filmu-rosiyany-na-viyni-na-budapeshtskomu-festyvali-dokumentalnogo-kino/> (дата звернення: 10.04.2025).